

Fotografisk Forlag 1907-1911

Af Lennart Weber

I 1907 startede Fotografisk Forlag deres produktion af fine fotografiske postkort, og i årene 1907-1912 udgav de mange hundrede postkort. Det præcise antal kendes ikke p.t., men der er registreret ca. 400 forskellige kort med numre fra 1-394 og 501-577 - og der kendes altså i øjeblikket ingen med numre 400-499.

Fotografisk Forlag start

I Berlingske Tidende blev der 1. oktober 1907 bragt en notits, hvor det oplyses, at toldmedhjælper Johannes Rudolf Christensen, St. Annæ Plads 16 i København har startet firmaet Fotografisk Forlag. Han blev født 24. april 1881 i Vejleby ved Rødby på Lolland. I 1906 var han registreret som boende i Herluf Trollesgade i København, og året efter flyttede han til St. Annæ Plads 16, hvor han startede Fotografisk Forlag. Efter alt at

Johannes Rudolf Christensen driver Handel som eneste ansvarlig Indehaver af Firmaet Fotografisk Forlag ved J. R. Christensen. Christian Emanuel Christensen har Prokura.

dømme startede firmaet udgivelsen af fotografiske postkort netop i oktober 1907. I min samling sidder der 30 postkort stemplet i oktober-december 1907, og de spreder sig fra nr. 1-51 med motiver fra København, så firmaet har allerede fra starten haft et bredt sortiment af postkort til salg.

Firmaet blev i 1911 omdannet til A/S Fotografisk Forlag, og den tidligere ejer overdrog det i september 1911 til Jacob Axel Christensen og Peter Willemoes Jørgensen, Lyngby. Firmaet A/S Fotografisk Forlag var i et par år registreret i København, senest i 1913 i Victoriagade.

Fotografisk Forlag nr 6 med spovogne foran National på Vesterbrogade i København og med Tivoli i baggrunden. FF-logo og den fine tekst er karakteristiske for Fotografisk Forlag. Kortet her har hvid kant.

Dansk Fotografisk Kunstforlag

Der findes et andet firma, Dansk Fotografisk Kunstforlag, som i 1913 var registreret i København. Ejere var familien Mackeprang, Faaborg og Svendborg, og Dansk Fotografisk Kunstforlag har næppe noget af gøre med Fotografisk Forlag. Motivvalg og kvalitet hos Dansk Fotografisk Kunstforlag adskiller sig klart fra det, som findes hos Fotografisk Forlag.

Tilbage til Fotografisk Forlag. I firmaets korte levetid fra 1907 og frem til 1912 blev der udgivet mange hundrede fine fotografiske postkort. Der kendes postkort fra nr. 1 til 557, men altså ingen med numre 400-499. Der er især to ting, som kendetegner kort fra Fotografisk Forlag. Dels det kendte logo FF og dels den fine skråskrift. Men der er afvigelser fra dette, og det kommer der fokus på i det følgende.

De tre hovedtyper

Først skal vi dog se lidt på typer. Der er tre hovedtyper. Det er:

- 1 Blankt fotografisk papir.
- 2 Mat fotografisk papir.
- 3 Brunligt og mat fotografisk papir.

I de tre hovedgrupper findes der flere undertyper, faktisk ganske mange. Både på billedsiden og på adressesiden. Det er naturligvis en smags-

sag om man kun vil samle på hovedmotiver eller alle typer, men som udgangspunkt er det vigtigt at kende typerne. I nogle tilfælde er det ikke umiddelbart let at se, om et postkort er udgivet af Fotografisk Forlag - medmindre at man har styr på det med typerne.

Som udgangspunkt beskrives undertyper på billedsiden, fordi det er de mest interessante, og der vises eksempler på undertyperne. De beskrives kort i det følgende. Senere omtales de underliggende typer på adressesiden ganske kort.

1 Blankt fotografisk papir med undertyper

I type 1 Blankt fotografisk papir er hovedtypen A, som er vist i FF nr. 26 med Christian IX's Bro i København (Se nederst på siden). Der er hvid kant og teksten er den skrå skrift. Denne gruppe er kendetegnet ved motiver i høj teknisk kvalitet, som let kan forstørres op. Det er i denne gruppe, vi finder de bedste postkort fra Fotografisk Forlag.

Undertyperne på billedsiden er disse:

1 B Uden nr., tekst og hvid kant på billedsiden. Men dog med tydeligt FF logo. Bl.a. ses København Rådhus, som findes både som 1 A og 1 B. Det er tydeligvis samme motiv. Se næste side.

1 C Uden nr., tekst, logo og hvid kant. Bl.a. vises et postkort fra Langelinie, hvor man skal om på adressesiden for at finde et sikkert bevis på, at det er et postkort fra Fotografisk Forlag. Se næste side.

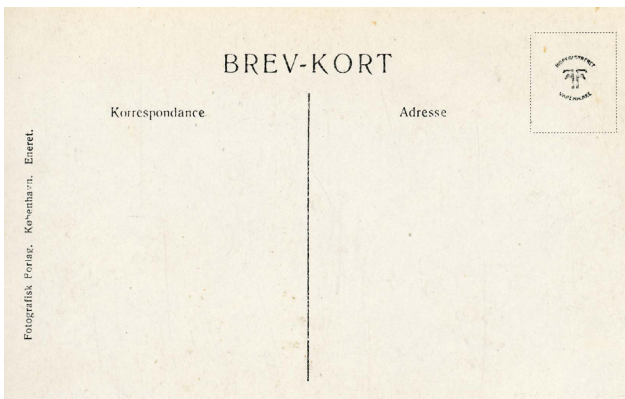
Type 1 A blankt fotopapir. Her ses FF nr. 26 Christian IX's Bro i København.

Type 1 A Nr. 1 København Rådhuset.

Type 1 B Nr. 1 Rådhuset uden nr., tekst og hvid kant.

Type 1 C uden nr., tekst, logo og hvid kant. Her skal man se på adressesiden for at finde sikkert bevis på, at det er et postkort fra Fotografisk Forlag.

1 D Teksten er en anden type end den normale skrå skrift, som har været et særkende ved postkort udgivet af Fotografisk Forlag. Se eksempel herunder.

1 E Helt anden type tekst, som her er brugt på et postkort med Tivolis gamle indgang. Se kortet nederst på denne side.

Type 1 D hvor teksten adskiller sig fra den normale skrå skrift. Her er det brugt på nr. 11 Københavns Rådhus.

Type 1 E hvor teksten igen er ændret. Denne type ses typisk på FF postkort med numre mellem 300-557 som p.t. er det højeste kendte FF-nummer. Indgangsparti til Tivoli er specielt.

Type 2 A Mat papir. Denne gruppe kendetegnes ved at de er produceret uden hvid kant mens man har været trofaste i forhold til FF-logo og den skrå skrift. Her vises FF nr. 2 med flyveren Robert Svendsen.

Type 2 B Mat fotografisk papir. Her anvendt som FF nr. 3 Esbjerg Kongensgade. Mange FF postkort fra danske provinsbyer er netop udgivet på mat fotopapir uden hvid kant og med en skrifttype, som afviger fra den gængse skrå skrift. Motivet fra Esbjerg er rigtig fint, men det er samtidig et eksempel på, at postkort på mat papir ofte var lidt mørkere i tonen.

Type 2 C Mat papir. Her et FF kort uden nummer fra Østre Anlæg i København.

2 Mat fotografisk papir med undertyper

I type 2 Mat fotografisk papir er motivet normalt uden hvid kant, men ellers har det samme kendetegn som Type 1 med nummer på forsiden og den skrå tekst. Her vises hovedtypen 2 A med flyveren Robert Svendsen.

Hovedtypen ses ofte med fine motiver. En del kort i denne gruppe er dog produceret med lidt mørke toner og motiverne lever ikke alle op til den høje kvalitet, som især findes i type 1.

Type 2 B er med en anden skrift end den skrå, og denne type ses på mange FF-kort fra provinsbyer. Eksempel fra Esbjerg nederst på siden.

2 C er uden nummer. Her vises et eksempel fra en vinterdag i Østre Anlæg i København. Se øverst på siden.

3 Brunt fotografisk papir med undertyper

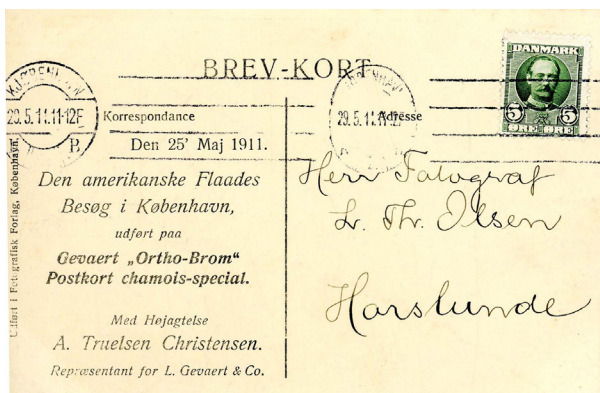
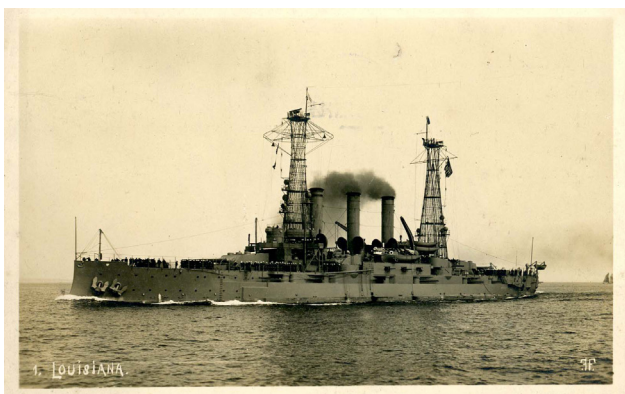
Det brune fotopapir har formentlig været en kende billigere at bruge end det meget fine blanke fotografiske papir. Efter nogle år begyndte Fotografisk Forlag i hvert at udgive en del af deres postkort på mat brunt papir. Postkort med lave numre - typisk mellem 1-200 - er ofte af høj kvalitet, og de kan tåle at blive gengivet i større formater.

Se type 3 A på næste side. Men fra nr. 300 til 557 begynder kvaliteten at dale. Både i de fotografiske motiver og i produktionen.

3 B er p.t. kun fundet på en serie med amerikanske krigsskibe, som i 1911 besøgte København. Tekst og logo afviger fra normen, og det skyldes formentlig, at serien blev produceret i hastværk til Agfa Gevaert, der skulle bruge postkortene til et reklamefremstød overfor danske fotografer, hvor man tilbød en særlig type fotografisk papir, der var velegnet til fremstilling af postkort. Se for- og bagside på næste side.

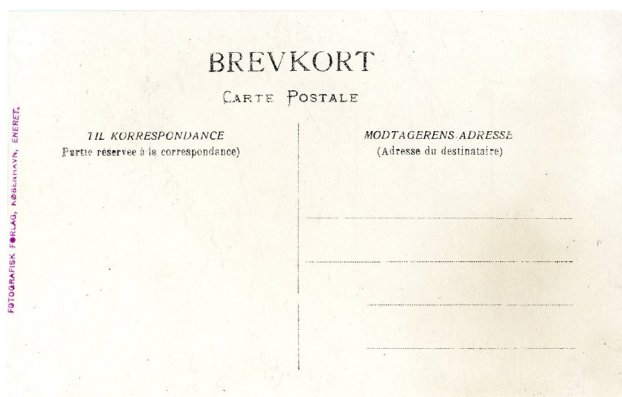
Type 3 A på brunt fotopapir. Kvaliteten begyndte at dale, men der er dog også eksempler på motiver og fremstilling, hvor man stadig har fastholdt høj kvalitet som f.eks. her på nr. 215 fra Sølvtorvet i København.

Type 3 C med anden skrifttype blev anvendt på serien med den nye hovedbanegård, der blev indviet i december 1911.

3 C har en særlig skrift, der afviger fra den gængse med skrå skrift. Typen blev taget i anvendelse i 1911 hvor den nye hovedbanegård i København var klar til indvielse, og selvom Fotografisk Forlag i 1911 havde anvendt numre i 300- og 500 serien, så valgte man at udgive nogle postkort i den nye serie med lave numre, startende med nr. 1. Andre med motiver fra den nye banegård blev udgivet med numre i 300-serien.

Type 3 B er formentlig alene brugt til denne serie som Agfa brugte til reklamekampagne overfor danske fotografer.

Her ses adressesiden på et FF-postkort hvor Fotografisk Forlag er blevet påstemplet med en rød lilla farve.

Adressesiden

Hvis vi ser på adressesiden på postkort udgivet af Fotografisk Forlag, så er der et utal af undertyper, som næppe har den store interesse hos postkortsamlere. Som eksempel kan nævnes, at der findes adressesider med både dansk og engelsk tekst og med stor eller lille skrift. Der ses både tekster med Correspondance, korrespondance, skriveplads, adresse, m.v.

Desuden ses mange eksempler på variation i forhold til Fotografisk Forlag, og her skal blot vises en enkelt afvigelse hvor Fotografisk Forlag er stemplet på postkortet med en rød lilla farve. Se øverst på denne side.

Der findes postkort hvor man på adressesiden ikke kan aflæse tegn på, at det er udgivet af Fotografisk Forlag, men i disse tilfælde kan billedsiden afsløre om det er en FF-kort eller ej.

Nummerering af FF postkort

Langt de fleste FF-kort har et tydeligt nummer på billedsiden, og Fotografisk Forlag har uden tvivl haft et ønske om at nummereringen kunne sikre et godt overblik i forhold til salg af postkort gennem lokale boghandlere og kiosker. Det er tydeligt, at de laveste numre er de ældste. F.eks. er det i den lave ende med nr. 1-100 man finder afstemplinger af FF-postkort i 1907-1908.

De lave numre er blevet genbrugt i provinsen. Det betyder, at nr. 1 både kan findes på postkort fra København Aarhus, Aalborg, Maribo, Viborg, o.s.v.

I forhold til København er det vigtigt at huske på, at der er mange eksempler på, at de samme numre er brugt på flere forskellige motiver, mens dette ikke p.t. er se på kort fra provinsbyerne. Som et enkelt eksempel vises nr. 17, der er anvendt på mindst to forskellige postkort fra København. Se nedenfor.

Der findes eksempler på, at det samme nummer er anvendt på flere postkort. Det gælder f.eks. nr. 17, der er brugt på FF fra Holmens Bro i København (til venstre) samt nr. 17 Børsen en vinterdag (se kortet ovenfor).

FF kort nr. 18 Aalborg fra gammelt gårdinteriør.

Topografiske motiver

Hovedparten af postkortene fra Fotografisk Forlag er med topografiske motiver, og der kendes i skrivende stund postkort fra disse byer:

- Bøllelose nord for København
- Charlottenlund
- Dragør
- Esbjerg
- Fanø
- Fredericia
- Fredensborg
- Frederiksberg
- Gilleleje
- Hellerup
- Hillerød

- Hornbæk
- Horsens
- Hørsholm
- Klampenborg
- København
- Lyngby
- Maribo
- Odense
- Rønne
- Silkeborg
- Skagen
- Vejle
- Viborg
- Aalborg
- Aarhus

FF nr. 7. Hornbæk Strand.

FF nr. 8. Horsens. Claus Cortsens gaard.

Nr. 1 Dragør Havn.

Nr. 19 Aarhus Stortorvet.

Nr. 3 Fanø Kurhotellet.

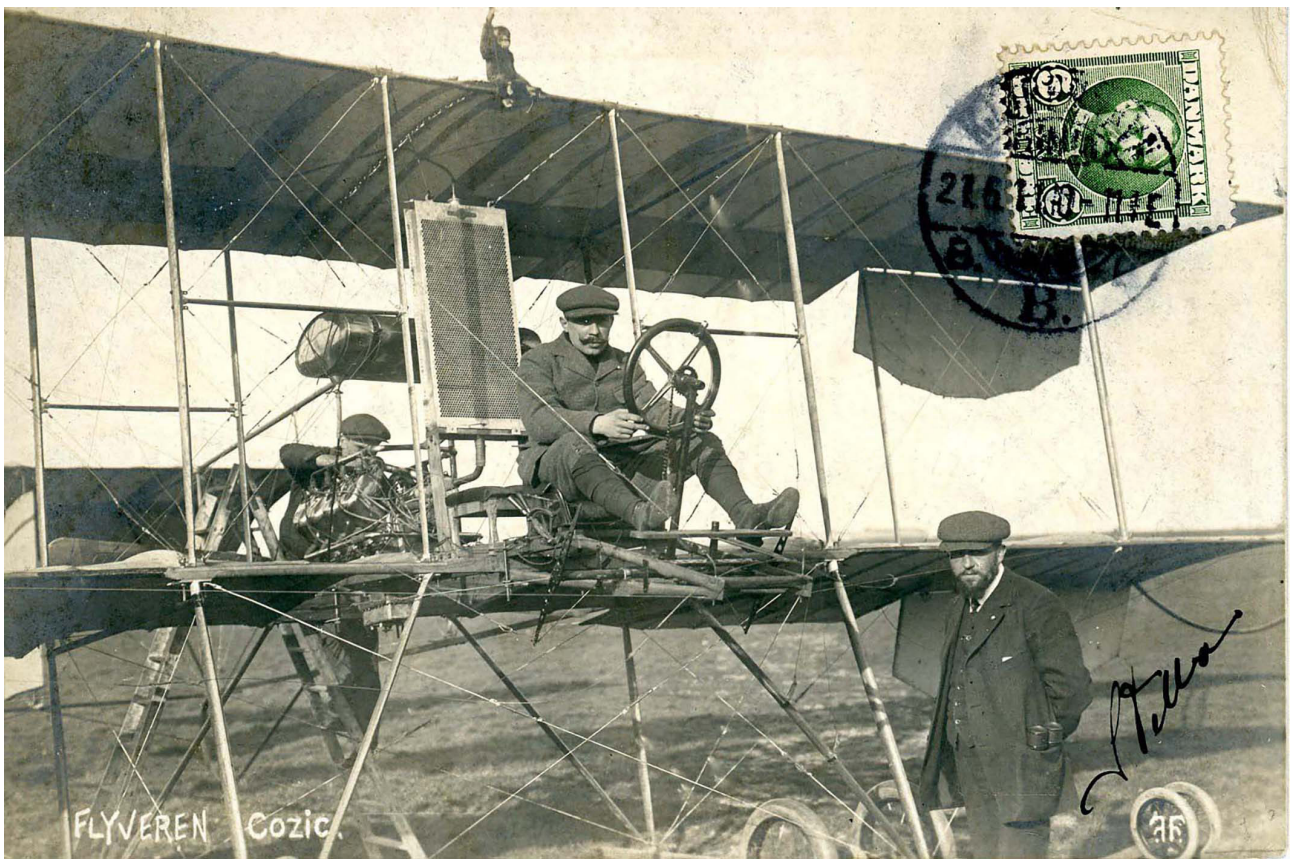

Fotografisk Forlags postkort fra Rønne med damplokomotiv. Kortet er uden nummer.

Fotografisk Forlag nr. 1 Viborg St. Mathiasgade.

Den belgiske flyver, Cozic, gæstede Danmark i store dele af 1911 hvor han fløj over mange danske byer. FF udgav dette postkort med hans bedrift. Bemærk maskotten i toppen af flyet.

FF-kort uden nummer

Der er udgivet et utal af postkort fra Fotografisk Forlag uden at de er blevet nummereret. På denne og næste side vises et lille udpluk af disse unummerede FF-kort.

Ovenfor et unummereret FF-kort med Gefion springvandet i København, og til højre et reklamekort for Pension Helmerhus, der er udgivet af Fotografisk Forlag.

Pension Helmerhus, Studivstræde 51, Copenhagen.

First class furnished rooms with or without board for tourists. **Moderne Comfort.**

Telf 6990

Miss M. Pedersen

FF kort uden nummer med prinsesse Marie på biltur i Nordsjælland.

Ovenfor et FF-kort uden nummer fra en vinterdag på Kvæsthusbroen i København. Nedenfor Eremitagen og til højre Varehuset på Frederiksborggade i København.

Nogle få AF-kort er fremstillet som håndkolorerede kort. Ovenfor nr. 14 Aborreparken i København, og nedenfor to postkort efterår og sommer med Georg Lindstrøms fine fotografier. Der må findes tilsvarende fra forår og vinter.

Andre motivgrupper

Udover de topografiske motiver er der fundet postkort med nedenstående emner. De fleste er præsenteret løbende på de foregående sider. Så tilbage står teater og skuespillere. Begge grupper er rigt repræsenteret med postkort udgivet af Fotografisk Forlag. Nogle eksempler vises på de følgende sider.

Aviation/flyvere
Flådebesøg fra USA
Friluftsteater/Teater
Malerisamling
Royale
Skuespillere

Nedenfor Ellen Aggerholm. Øverst på næste side Ellen Price de Plane og Anna Larssen. Alle tre fotograferet af Peter Elfelt. Nederst på modsatte side to postkort med Johannes Poulsen.

Nederst til højre på denne side ses Holger Reenberg og Clara With (senere Clara Pontoppidan) i Skærsommernatsdrøm i Dyrehaven nord for København i 1910. Fotograf J. Krog.

Ovenfor to postkort fra friluftsteatret i Dyrehaven.

Fotografisk Forlag afrunding

Denne artikel er alene et forsøg på at beskrive detaljer i forhold til de postkort, som er udgivet af Fotografisk Forlag i årene 1907-1912. Men det er absolut ikke et fuldt dækkende katalog over området. Dertil mangler der stadig en del postkort som det også fremgår af opgørelsen på sidste side.

Men hvis du har kendskab til FF postkort, som ikke er med i opgørelsen, så håber jeg, at du vil kontakte mig.

Et vigtigt element i forhold til de fine postkort, som Fotografisk Forlag udgav, er fotografernes rolle. Der har uden tvivl været mange fotografer over hele landet, som har bidraget med fotografier, der var egnede til udgivelse på et postkort. Derfor er der også forskel i kvaliteten af FF postkort. Både i forhold til motiv og desuden også selve kvaliteten af kortet. Det er tydeligt, at de

bedste postkort findes i serierne frem til nr. 300. Derefter begynder kvaliteten at falde.

Det er relativt få postkort, hvor man kan aflæse Fotografens navn. Faktisk er der kun set tre fotografnavne. Det er kgl. hoffotograf Peter Elfelt, Georg Lindstrøm som har fotograferet nogle af kvinderne, og endelig J. Krogh, der har fotograferet friluftsteatret i Dyrehaven nord for København.

Afslutning

Afslutningsvis vises nogle af de postkort, som jeg personligt synes er perler i samlingen, og på sidste side bringes som nævnt en oversigt over de numre, som pt. er registreret.

FF nr. 97 fra Vesterbrogade i København med livlig trafik af gående, hestevogne og i baggrunden ses sporvogne.

Ovenfor FF nr. 109 København ved Triangelen og Østerbrogade med sporvogne.

Nedenfor nr. 163 Frederiksberg Have hvor mange familier nyder vejret - sikkert en søndag med frihed for det arbejdende folk.

FF nr 221 med den gamle Knippelsbro med sporvogn, hestevogn og gående. Postkortet er uden hvid kant, og det er et fint eksempel på, at mange kort frem til nr. 300 stadig havde høj kvalitet.

Nedenfor ses FF nr. 114 fra Kultorvet. Fotografiet er tydeligvis optaget fra Peter Elfelts fotoatelier på hjønet af Købmagergade 64 før han flyttede til Østergade 24 i 1905. Men det har ikke været muligt at finde Elfelts fotografi, så indtil videre må vi nøjes med det fine fotografiske postkort.

Ovenfor FF nr. 49 brolæggere på Amagerbrogade og nr. 26 Amagertorv med gamle biler. Nedenfor FF nr. 5 Isning på Fæstningsgraven.

Fotografisk Forlag status 1. marts 2023

Her bringes en liste over de FF postkort, som jeg har registreret pr. 1. marts 2023. Listen har været under konstant udvikling i de seneste 10-15 år. Har du kendskab til FF kort, som ikke er med på nedenstående liste, så kontakt mig på lennart.weber@outlook.com

Aviatiker: Nr. 2-3, 5-6, 8.

Bøllemosen: Nr. 557.

Charlottenlund: Nr. 310, 501.

Dragør: Nr. 1, 3-8.

Esbjerg: Nr. 3-5, 7, 9.

Fanø: Nr. 3, 5.

Flådebesøg 1911: Nr. 1-3.

Fredensborg: Nr. 2.

Fredericia: Nr. 3, 8, 10.

Frederiksberg: 91, 161, 166-167, 169, 527.

Friluftsteater: Nr. 1-4, 7-10.

Gilleleje: Nr. 4, 8-10.

Hellerup: Nr. 390.

Hillerød: Nr. 1-5, 7-9.

Hornbæk: Nr. 2-8, 10.

Horsens: Nr. 5, 8.

Hørsholm: Nr. 530.

Klampenborg: Nr. 535.

København: - Bemærk: mange numre er anvendt på to eller flere motiver: Nr. 1-28, 30-49, 61-53, 66, 72, 74-85, 87-92, 96-103, 105, 107-114, 117, 119-122, 124, 127, 129-132, 134-136, 138-142, 144-158, 160, 163-164, 167-168, 171-172, 175, 177-178, 185, 189, 201, 203, 206, 216, 218, 221, 301, 311, 317, 319, 332-334, 338-339, 341-343, 346-349, 351, 360, 376-377, 379, 381, 394, 503, 513-515.

Lyngby: To uden nummer

Maribo: Nr. 1, 3, 5.

Odense: To uden nummer.

Silkeborg: Nr. 8.

Skagen: Nr. 10

Vejle: Nr. 2, 10-11.

Viborg: Nr. 1-2, 8-9.

Aalborg: Nr. 2, 6-8, 11, 13-18.

Aarhus: Nr. 1-4, 6, 8-12, 14, 17, 19-22, 25, 27, 29-32, 35-40, 42-43, 48-50, 66.

Uden nummer: Der er p.t. registreret 55 FF postkort uden nummer. De fordeler sig på en række områder, bl.a. skuespillere men også topografiske områder.

FF nr. 7 København - Ny Torv er p.t. det tidligst kendte FF-kort. På adressesiden er der et tydeligt stempel: 27-10-1907.